

Malmö högskola

Läroarutbildningen

Kultur-språk-medier

Examensarbete

10 poäng

Fotboll, kompisar och familj

- en studie av barns fritid och deras språkanvändning ur ett andraspråksperspektiv

Football, friends and family

- a study of childrens spare time and their language use from a second language perspective

Susanna Thomsen

Veronica Rudnert

Lärarexamen 140 poäng
Svenska i ett mångkulturellt samhälle
2006-12-19

Examinator: Gun Hägerfelth

Handledare: Gunilla Oliveira

Sammandrag

Detta examensarbete är en studie av hur barns fritid påverkar deras språkanvändning. Vi anser att det eleverna gör på sin fritid påverkar deras språkanvändning. En av de viktigaste uppgifter man har som pedagog är att hjälpa elever i deras språkutveckling. Har man som pedagog insikt i vad barnen gör och hur deras språkanvändning ser ut på deras fritid tror vi att man bättre kan förstå elevernas språkutveckling, lättare kan lägga upp sin undervisning och på så vis bättre hjälpa dem i denna utveckling. Vi anser att detta är särskilt viktigt då man undervisar elever med svenska som andraspråk.

Frågeställningen som ligger till grund för studien är:

- Vilka samband kan man se mellan fritid och språkanvändning hos elever med svenska som andraspråk?

För att kunna svara på vår frågeställning har vi valt att ta del av för ämnet relevanta teorier och begrepp.

Metoder vi har valt är bildokumentation i form av fotografier och kvalitativa intervjuer. Sex elever med svenska som andraspråk fotograferade sin fritid och dessa fotografier låg sedan till grund för intervjuerna med eleverna. Vi valde även att intervjua deras före detta lärare.

I resultatet av arbetet framgår både elevernas och lärarens syn på elevernas språkanvändning under fritiden. I analys och diskussion använder vi oss av dessa resultat och av vår teori- och begreppsdel för att besvara frågeställningen.

Nyckelord: svenska som andraspråk, språkanvändning, fritid, språkutveckling

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
2 Syfte och frågeställning	6
3 Litteraturgenomgång och teoretiska begrepp.....	7
3.1 Teorier om språkinlärning.....	7
3.2 Vilka faktorer är viktiga då man ska tillägna sig ett nytt språk?	8
3.3 Ordförråd.....	9
3.4 Pragmatik	9
3.5 Språkutvecklande sammanhang.....	10
4 Urval	12
5 Metod	14
6 Resultat	16
6.1 Barnens fotografier	16
6.2 Intervjuer med barnen	17
6.3 Intervju med Anna	20
7 Analys och diskussion.....	22
8 Sammanfattning	29
9 Källförteckning	31
10 Bilagor.....	34
10.1 Brev till föräldrarna.....	34
10.2 Brev till föräldrarna översatt till arabiska	35
10.3 Instruktioner till barnen.....	36
10.4 Intervjuguide till barnen.....	36
10.5 Intervjuguide till Anna.....	37

1 Inledning

Under vår utbildning har vi haft vår verksamhetsförlagda tid (vft) på två skolor där svenska som modersmål är i minoritet. Ett av de starkaste intrycken under dessa år har varit att det svenska språket sällan används då barnen kommunicerar med varandra på sina raster i skolan. Vi har också märkt att barnen i så hög utsträckning som möjligt använder sig av sitt modersmål då de pratar med varandra och med vuxna utanför skolan. Enligt oss bidrar både skolan och samhället i övrigt till barns inläring av språk i allmänhet och svenska i synnerhet. Under vår vft har vi båda sett en tendens till att skolan arbetar avskilt från elevernas hem och fritid.

En person med svenska som modersmål lär sig svenska både i skolan, i hemmet och i samhället. Elever med svenska som modersmål som vistas i en miljö där svenska är det dominerande språket gynnas av detta i sin språkutveckling. Många elever med svenska som andraspråk, som vi har mött på vår vft, lever däremot inte under lika gynnsamma förhållanden. Ett språk lär man sig inte automatiskt, åtminstone inte i

sådana situationer där de flerspråkiga barnen har mycket lite kontakt med svenska barn. Andra barn har stor betydelse för de flerspråkiga barnens andraspråksutveckling. De behöver höra och använda språket i många olika situationer¹.

I Malmö, som vi upplever som en segregerad stad, finns det områden där en klar majoritet har svenska som andraspråk och områden där en klar majoritet har svenska som modersmål. Som exempel kan nämnas stadsdelen Rosengård där 59 % av befolkningen är födda i utlandet. Som kontrast till det är 11 % av invånarna i stadsdelen Limhamn/Bunkeflo födda i utlandet. Hälften av dessa kommer från Danmark². Enligt statistik från 2004 hämtad från Skolverkets Inspektionsrapport gjord 2006 gick 63 % av eleverna i Rosengård ut år nio med ofullständiga betyg. Motsvarande siffra i Limhamn var 12 %³. Dessa skillnader kan bero på många faktorer, men vi vill samtidigt inte blunda för att en gynnsam miljö när det gäller språkutveckling är viktig.

¹ Att undervisa elever med svenska som andraspråk, s. 77, 2001

² Malmö stads hemsida 2006-10-24, 10.52.

³ Skolverkets hemsida 2007-01-18, 16.45.

Språklig kompetens anser vi är avgörande för hur man som individ uppfattas i samhället. *Ordförråd* och *pragmatik* utgör tillsammans med *uttal*, *grammatik* och *automatiserat tal* de förmågor man som individ ska behärska för att anses besitta språklig kompetens i tal⁴. Vi har själva erfarenhet av fördomar mot människor som i sitt tal inte använder korrekta ord eller korrekt pragmatik. Vi anser därför att de två förstnämnda färdigheterna är av störst intresse för oss i vår undersökning av språklig användning sett ur ett andraspråksperspektiv och kommer därför att fokusera på dessa.

2 Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att undersöka hur barns språkanvändning på deras fritid påverkar deras språkutveckling sett ur ett andraspråksperspektiv. För att vi som framtida pedagoger bättre ska kunna bidra till våra elevers språkutveckling anser vi det vara av vikt att ha insyn i hur barn använder och utvecklar sitt språk under sin fritid. Stöd för dessa tankar finns i kursplanen för svenska som andraspråk.

Till skillnad mot inläring av ett främmande språk sker inläring av svenska hos elever med annat modersmål både i skolan och i elevernas omgivning i övrigt. Att förstå denna omvärld och dess kultur och jämföra med egna erfarenheter är centralt för ämnet⁵.

Genom att ha detta i åtanke när man lägger upp sin undervisning kan elevernas språkutveckling gynnas och vår kompetens som pedagoger utvecklas.

Vi har valt följande frågeställning:

- Vilka samband kan man se mellan elevers fritid och deras språkanvändning sett ur ett andraspråksperspektiv?

⁴ Ladberg, 2000

⁵ Grundskolans regelbok, s. 197, 2001

3 Litteraturgenomgång och teoretiska begrepp

I det följande vill vi utreda och förklara vissa begrepp och teorier vi anser vara av relevans för vårt fortsatta arbete.

3.1 Teorier om språkinlärning

Andraspråksforskningen i dess moderna tappning anses ha börjat ta form under 1960- talet. Forskare gav då uttryck för tankar som att förstaspråksinlärning och andraspråksinlärning egentligen är en och samma process⁶. Dessa tankegångar vill vi dra nytta av genom att applicera teorier om förstaspråksinlärning även på andraspråksinlärning. Den ryske språkforskaren och psykologen Vygotskij (1896-1934) behandlar sociala och kommunikativa aspekter i sina språkinlärningsteorier. Enligt honom är det

genom den sociala samvaron med andra som barnen upptäcker språket. Barn kan inte ge innehåll på egen hand, men i samtal med vuxna får de det stöd som behövs för att språket ska utvecklas⁷.

Fram till det att barn har kontroll över sina kunskaper och färdigheter och kan agera självständigt, menar Vygotskij att barn är i behov av hjälp utifrån. Denna hjälp kan sedan successivt dras tillbaka i takt med att barnet utvecklas. Människor tar under hela livet hjälp av folk i sin omgivning för att vidareutvecklas och för att tänja sina barriärer. I samspelet mellan barn och vuxna får barn möjlighet att uttrycka betydelser och omständigheter som ligger ovanför sin egen språkliga förmåga. Det är i samspelet mellan människor som Vygotskij menar att *den proximala utvecklingszonen* aktiveras och där barn kan operera på en nivå som annars inte skulle vara möjlig⁸. Professor Inger Lindberg, verksam vid Göteborgs universitet och ansvarig för forskning och forskarutbildning i svenska som andraspråk, kommenterar Vygotskijs teori i följande citat.

Utvecklingszonen kan användas för att förklara hur såväl yngre som äldre andraspråksinlärare med hjälp av ett välvilligt och strategiskt inriktat samtalsstöd kan tänja sina språkliga resurser och på så sätt kommunicera utöver sin förmåga.

⁶ Bjar & Liberg, 2003

⁷ Håkansson, 1998, s. 17

⁸ Lindberg, 2005, sid. 40

Det kan också förklara den variabilitet som utmärker språkanvändning hos de flesta andraspråkstalare beroende på tillgången till mediering och på dess kvalitet, dvs. beroende på sammanhang, situation och samtalspartner⁹.

Vygotskij ansåg att barns tal varken är personligt eller egocentriskt utan tvärtom är det socialt och kommunikativt till både ursprung och avsikt. Enligt Vygotskij är det när barn söker kontakt med andra som dess språk utvecklas. Han menar att barns avsikt med kommunikation är att få sina sociala, fysiska och psykiska behov tillfredsställda. På så sätt anser Vygotskij att barns icke-verbala och verbala kommunikation i grunden är av social karaktär¹⁰.

Enligt Vygotskij lär sig barn att behärska och förstå sin omgivning med hjälp av erfarna personer som tillsammans med dem lägger innebörd i ord. Detta sker i samspel med personer som behärskar språket och som genom sin lyhördhet för barn kan förmedla sina kunskaper¹¹.

3.2 Vilka faktorer är viktiga då man ska tillägna sig ett nytt språk?

Gunilla Ladberg, fil.dr, pedagog och författare, beskriver fyra faktorer som är viktiga då man ska tillägna sig ett nytt språk. Det räcker inte att man bor i en miljö där språket talas, det måste även *kännas angeläget* att lära sig det nya språket. Man lär sig lättast ett språk om man känner ett behov av att göra det, inte bara för lärandets skull. Då det nya språket *talas av för barnet betydelsefulla människor* blir det av vikt och intresse för barnet att lära sig det. Exempel på betydelsefulla människor kan vara släktingar, kompisar och tränare. Då barn ingår i *intressanta aktiviteter* där det nya språket talas fungerar det som drivkraft att tillägna sig det. På så vis blir sakintresset ett språkintresse. Att inte behärska ett lands dominerande språk kan ge upphov till känslor som utanförskap, alienation och beroende. Sådana känslor skapar *personliga behov* som i sin tur kan fungera som en drivkraft att tillägna sig det nya språket¹².

⁹ Lindberg, 2005, s. 41

¹⁰ Svensson, 1998

¹¹ Svensson, 1998

¹² Ladberg, 2000

3.3 Ordförråd

Inläring av ord är en process som aldrig avslutas. Den miljö man lever och vistas i bestämmer vilka ord man lär sig. Börjar man en ny utbildning lär man sig nya ord, detsamma gäller om man hittar ett nytt intresse. Ägnar man sig åt en sport lär man sig sporttermer och är man intresserad av musik lär man sig musiktermer. Tycker man att datorer, tv-tittande och data- och tvspel är intressant tillägnar man sig ord inom dessa områden¹³.

Ett enspråkigt barn med svenska som modersmål har 8000-10 000 ord i sitt ordförråd när det börjar skolan. Man brukar uppskatta att man sedan lär in ca 3000 ord om året men det finns inga exakta siffror på hur många ord man som vuxen normalt har i sitt ordförråd¹⁴.

Gisela Håkansson, professor i allmän språkvetenskap vid Lunds universitet, menar att begrepp och ord varierar från språk till språk. Ett begrepp med tillhörande ord varierar mellan språken. Ofta är det så att ordförråd för begrepp, typiska för den kultur där språket talas, är välutbyggda. Samiskan har t.ex. många ord för snö och arabiskan många ord för häst och kamel medan hawaiianskan har många ord för vind¹⁵.

Ordförrådet utvecklas snabbt under barnets första år och det gäller generellt i alla språk. Inlärningsprocessen handlar om att se och lära sig vilka ord och begrepp som hör ihop med särskilda erfarenheter och iakttagelser. Detta är en relativt enkel process och börjar oftast med att barnet formulerar en tanke om vad ordet betyder och sedan prövar det i olika situationer för att fastställa dess betydelse eller möjligen revidera den¹⁶.

Barn som växer upp på olika platser eller under olika villkor kommer att ha skilda ordförråd. Ju äldre man är när man lär dig nya ord desto större behov har man av att relatera de till ord man redan behärskar¹⁷.

3.4 Pragmatik

Pragmatik är den del av språkutvecklingen som handlar om hur man använder sig av sina språkliga kunskaper i olika sociala sammanhang. Behärskning av pragmatik betyder med andra ord att man kan variera sitt språk efter situation och person. Även om man har ett väl

¹³ Ladberg, 2000

¹⁴ Håkansson, 2003, s. 176

¹⁵ Håkansson, 2003, s. 107

¹⁶ Arnqvist, 1993, s. 45, 46

¹⁷ Arnqvist, 1993, s. 50

utbyggt ordförråd avslöjas bristen på språklig kompetens om man inte använder sig av rätt språk i rätt situation. De språkliga miljöerna är många och det är genom att vistas i dessa som man övar sina pragmatiska färdigheter. Det är alltså genom att möta språket i olika sammanhang som man lär sig att variera det. Dessa tankar hittar man också hos Gunilla Ladberg.

För att utveckla en hög social och kulturell språkkompetens krävs att man använder språket i många olika sammanhang, talar med olika människor om olika ämnen. Då kan man tillägna sig en repertoar av ord att välja från, och känsla för deras nyanser, så att man sedan kan välja rätt ord vid rätt tillfälle¹⁸.

Pragmatik är kulturellt, språkligt och socialt betingat. I Sverige hälsar man på ett visst sätt och barn med svenska som modersmål socialiseras in i detta redan från födseln. Barn med svenska som andraspråk kan komma från kulturer där sättet att hälsa helt skiljer sig från det svenska. Det är inte bara ord som används utan även hur man agerar kroppsligen som kan vara annorlunda¹⁹.

Lika viktigt som att lära sig vad man kan och bör säga är det att lära sig vad man inte kan och inte bör säga. Det är en stor del av barnens språkliga utveckling att lära sig skilja på vad som är passande och vad som inte är det. Detta är en läroprocess som alla barn går igenom men processen blir än svårare då man bor i ett land vars kultur skiljer sig mycket från sin egen²⁰.

3.5 Språkutvecklande sammanhang

Vad man talar om och hur man gör det beror på vilket sammanhang man befinner sig i och med vilka man talar. Enligt språkforskaren Caroline Liberg är kontextbundna samtal dominerande hos mindre barn. Vuxna i ens närmiljö är den oftast förekommande samtalspartnern. I takt med att man blir äldre och umgänge och omvärld blir större tar kompisar större plats som samtalspartner. Leken är då ett av de områden där samtalen är flest och där språket får mest utrymme att utvecklas. Till en början är det rollekar och erfarenhetslekar som barnen ägnar sig åt. I högre åldrar tar reglespel och regellekar allt

¹⁸ Ladberg, 2000, s 72

¹⁹ Ladberg, 2000

²⁰ Ladberg, 2000

större plats. Exempel på sådana lekar kan vara kortspel, bollspel och hopprep. Tv, dvd och dator- och tv spel tar en allt större plats i barnens liv²¹.

I boken *Barn utvecklar sitt språk* kan man läsa om forskning som visar att det finns olika miljöer där barn i stor utsträckning använder sitt språk. Ett exempel på en sådan miljö är *måltidssamtal*. I den västerländska kulturen handlar de flesta samtalen kring matborden hos äldre barn om saker som händer här och nu, som just har hänt eller som kommer att hända inom en snar framtid²².

Lek, spel och annan samvaro är också en miljö där barn använder och utvecklar sitt språk. De samtal som är oftast förekommande inom regelleken är diskussioner om regler, vilka som ska få vara med och varför och var man ska leka. Vilka lekar och spel man väljer att delta i kan visa en relativt tydlig bild av barnens omvärld²³.

Interaktionen mellan vuxna och barn är ännu en faktor som bestämmer och utvecklar barns sätt att använda språket. De vuxna

ger förebilder för och förstärker barnens uttryck. De tolkar barnens uttryck och fyller i åt dem. De ger utrymme för barnen, följer upp och bygger vidare på barnens yttrande²⁴.

Då vuxna är avgörande för barns språkutveckling är det viktigt att barn får möjlighet att umgås med vuxna människor de känner väl och som kan fungera som en förebild i språkanvändning. Det som är viktigt i interaktionen mellan vuxna och barn är inte hur aktiv den vuxne är i samtalet utan vad de pratar om. Viktigt i sammanhanget blir också hur man som vuxen pratar med barnen²⁵.

I *interaktionen mellan barn* är kommunikationen öppen och spontan. De samtalsformer som märks tydligast i barns samtal med varandra är att de ger och tar emot tjänster och information, förklarar spel- och lekregler för varandra, argumenterar, övertalar och

²¹ Bjar & Liberg, 2003

²² Bjar & Liberg, 2003

²³ Bjar & Liberg, 2003

²⁴ Bjar & Liberg, 2003

²⁵ Bjar & Liberg, 2003

bekräftar varandra. De bildar pakter och grupperingar, stödjer och hjälper varandra samtidigt som de retar och baktalar varandra²⁶.

Alla som finns i barnens omgivning är av vikt för hur barn använder och utvecklar språket. Det är genom att röra sig i sociala och språkliga miljöer med olika samtalspartners, och på så sätt känna att man är delaktig i ett större sammanhang, som är en av de största anledningarna till att man lär sig att använda språket på ett adekvat sätt²⁷.

4 Urval

Vi valde att genomföra vår undersökning med hjälp av barn som går år sex på Rödingeskolan. Skolan ligger i en medelstor stad i södra Sverige och är belägen i stadsdelen Rödinge. Majoriteten av invånarna har inte svenska som modersmål och för närvarande går det enbart elever med svenska som andraspråk på skolan. Enligt en av skolans rektorer uppfyllde 60 % av eleverna i år fem på skolan kraven på de nationella proven i svenska som andraspråk under våren 2006²⁸. De barn som medverkar i undersökningen gick under vårterminen 2006 i år fem och gjorde alltså då de nationella proven. Vi valde att genomföra undersökningen på Rödingeskolan då syftet med undersökningen är att studera eventuella samband mellan fritid och språkanvändning ur ett andraspråksperspektiv.

Vi utförde undersökningen i en klass som är känd för oss sedan tidigare och där alla elever har svenska som andraspråk. Deras erfarenheter av och åsikter om att bo i ett område där svenska som modersmål är i minoritet ansåg vi vara till gagn för oss och för undersökningen. Att en av oss kände eleverna sedan tidigare kan ha varit till vår fördel då eleverna kan ha känt en viss trygghet i att öppna sig. Det kan däremot även ha bidragit till att de kände sig tvingade att motsvara våra förväntningar på ett sätt som gjorde att intervjun inte blev sanningsenlig. Vi är medvetna om och har beaktat detta i vår tolkning av resultatet. Enligt Repstad bör intervjupersonerna vara så olika som möjligt för att forskaren ska få en bredd och så generella svar som möjligt i sin undersökning. Eftersom vi hade

²⁶ Bjar & Liberg, 2003

²⁷ Bjar & Liberg, 2003

²⁸ Enligt uppgifter via telefonkontakt med en av skolans rektorer 2007-01-17, 14.42.

erfarenhet från klassen sedan tidigare visste vi att eleverna i klassen uppfyllde dessa kriterier²⁹.

Vi pratade även med deras tidigare lärare, Anna, och visste att hon ville ställa upp på en intervju om elevernas språkanvändning. Anledningen till att vi inte intervjuade deras nuvarande lärare är att de inte har samma insyn i deras språkutveckling som deras tidigare lärare har haft. Anna är 32 år och har arbetat på Rödingeskolan i nio år. Hon avslutade sin lärarutbildning 1997 med svenska och samhällsorienterade ämnen som inriktning. Under hennes år som verksam lärare har hon kompletterat sin utbildning med idrott, svenska som andraspråk, engelska och matematik.

För att följa de forskningsetiska reglerna skrev vi ett brev till elevernas föräldrar där vi ville att de skulle godkänna att deras barn var med i undersökningen³⁰. Merparten av eleverna i klassen har arabiska som modersmål och eftersom vi ville att deras föräldrar skulle förstå vad de skrev under på valde vi att med hjälp av en arbisktalande lärare på skolan översätta brevet till arabiska³¹. Utifrån de elever som lämnade tillbaka de påskrivna breven gjorde vi sedan vårt urval. Detta bidrog till en viss grad av slumpmässighet i vår urvalsprocess då vi inte kunde styra över vilka som skulle vara med i undersökningen. Det kan vara så att de elever som ville och fick vara med i undersökningen är elever med en hög grad av språklig medvetenhet. Redan där kan det alltså ha skett ett urval, dock inget som vi har kunnat styra över. Vi är medvetna om att detta kan påverka våra resultat, men vi är inte ute efter statistisk representativitet utan vill undersöka språkanvändningen hos en särskild grupp i en särskild miljö.

Då det tog relativt lång tid att få tillbaka breven från eleverna valde vi att avbryta insamlingen när vi fått svar från tio elever. Av dessa var fyra pojkar och sex flickor. En av flickorna ville inte vara med. Två av de övriga flickorna och en av pojkarna hade inte haft Anna som lärare tidigare. För att vi skulle kunna följa deras språkanvändning valde vi att välja bort dessa elever. Urvalet blev därför de pojkar och flickor som vi presenterar nedan.

Mustafa som är tolv år och född i en medelstor stad i Sverige flyttade till Rödinge med sin familj när han var fyra år. Hans föräldrar kommer från Turkiet respektive Libanon och arabiska är det språk man talar i hemmet. Han bor i en lägenhet med sin mamma och tre

²⁹ Repstad, 1999

³⁰ Bilaga 1

³¹ Bilaga 2

syskon. Ali är tolv år och född i Sverige och har bott i Rödinge hela sitt liv. Båda föräldrarna kommer från Irak och arabiska talas i hemmet. Han bor i ett hus med sin mamma och tre syskon. Hassan är tolv år och kom till Sverige från Irak vid fyra års ålder. Familjen flyttade då till Rödinge, där de bor i en lägenhet. Hassan bor med sina föräldrar och tre syskon och arabiska talas i hemmet.

Hiba är född i Rödinge och är tolv år. Hennes föräldrar kommer från Palestina och arabiska talas i hemmet. Hon bor i en lägenhet med sina föräldrar och tre syskon. En äldre syster bor utomlands. Dila är elva år och född i en medelstor stad i norra Sverige. Vid ca tre års ålder flyttade hon med familjen till Rödinge. Hennes pappa kommer från Irak och hennes mamma kommer från Libanon. Hon bor i en lägenhet tillsammans med sina föräldrar och en äldre syster och arabiska talas i hemmet. Fatimas föräldrar är från Kosovo och albanska talas i hemmet. Hon är född i en stad i norra Sverige och familjen flyttade till Rödinge när hon var fem år. Hon bor i en lägenhet med sina föräldrar och en lillebror.

5 Metod

För att kunna besvara vår frågeställning har vi valt att använda oss av två olika metoder, nämligen elevproduktioner i form av bilder och kvalitativa intervjuer. Eleverna som deltog i undersökningen fick till uppgift att dokumentera sin fritid under en vecka med varsin engångskamera. Anledningen till att vi ville att barnen skulle dokumentera sin fritid med hjälp av en kamera och inte genom anteckningar var att vi tror att det är lättare och roligare för barn att fotografera sin fritid än att skriva om den. Barnen skulle inte känna att de skulle behöva lägga ned så mycket tid på sin uppgift eller att den på något sätt skulle bedömas. Dessutom ansåg vi att en bild skulle spegla deras fritid mer sanningsenligt än en skrift som lätt kan efterkonstrueras.

Med fritid menar vi allt som sker utanför skoltid. Den ser olika ut för olika människor och det är denna mångfald vi ville komma åt i vår undersökning. Fritid kan alltså vara allt från idrottsaktiviteter till familjemiddag. I de instruktioner som barnen fick utdelade vid undersökningens början gav vi ett exempel på vad de skulle kunna dokumentera. Vi

poängterade dock att det var just ett exempel då vi inte ville styra deras val av dokumentation³².

Då barnen lämnade tillbaka kamerorna framkallade vi bilderna och dessa bilder låg sedan till grund för de kvalitativa intervjuer vi hade med barnen. Intervjuerna började med att vi bad barnen gå igenom korten och samtidigt berätta om dem. Till vår hjälp sammanställde vi en intervjuguide inför intervjuerna för den händelse att vi skulle känna oss tvungna att styra barnens tankar mot undersökningens fokusområde nämligen språkanvändning³³. Frågorna i intervjuguiden fungerade som kompletterande frågor och ställdes alltså inte i tur och ordning.

Barnens intervjuer låg till grund för den intervju vi sedan gjorde med Anna³⁴. Vi hade en timme till vårt förfogande för att genomföra intervjun. Då tiden inte räckte till för att besvara alla frågor valde vi att gå igenom resterande per telefon. Frågor och svar under allmänt-rubriken³⁵ är därför inte inspelade utan svaren är antecknade och sedan renskrivna.

Vi valde att spela in intervjuerna. Enligt Repstad är fördelarna med detta många:

Intervjuaren kan koncentrera sig på vad respondenten säger och slipper ägna tiden åt att skriva. Om man antecknar, kan man inte helt och hållet engagera sig i intervjun för att fånga upp lösa trådar i svaren eller komma med uppföljningsfrågor³⁶.

Enligt Repstad finns det dock även nackdelar med ett sådant tillvägagångssätt. Vissa respondenter kan uppleva det som hämmande att bli inspelade och det kan i sin tur göra att situationen blir konstlad³⁷. Detta var dock inget som vi upplevde då vi genomförde intervjuerna.

I vår empiriska undersökning har vi följt de svenska etikregler som man hittar hos Repstad.

³² Bilaga 3

³³ Bilaga 4

³⁴ Bilaga 5

³⁵ Bilaga 5

³⁶ Repstad, s. 70, 1999

³⁷ Repstad, 1999

- *Information* (personer som deltar i ett forskningsprojekt ska känna till undersökningens syfte och vilka moment som ingår samt att deras medverkan är frivillig).
- *Konfidentialitet* (uppgifter om en person som deltar i en undersökning ska behandlas med största möjliga konfidentialitet och förvaras på ett betryggande sätt).
- *Nyttjande* (de uppgifter som samlas in om enskilda personer får endast användas för forskningsändamålet)³⁸.

Brevet som delades ut till barnens föräldrar lästes gemensamt i klassen. Genom detta brev fick barn och föräldrar kännedom om undersökningens syfte och utförande. Vi påpekade också att deras medverkan i undersökningen var frivillig. Barnen blev informerade om att deras medverkan skulle behandlas med sekretess och för att säkerställa detta är namnen i arbetet fingerade. I brevet framgick också att korten barnen tog och bandinspelningarna från intervjuerna endast skulle användas för ändamålet. Barnen fick samtidigt veta att korten kommer att återlämnas till respektive barnen och bandinspelningarna förstöras vid undersökningens slut.

Vi har analyserat och bedömt barnens fritid utifrån ett andrahandsperspektiv. Barnen har själva fått berätta för oss vad som utgör deras fritid och vilket språk och vilken sorts språk de där använder. Vi har även använt oss av ett tredjehandsperspektiv då vi valt att intervjua deras lärare. Vi är medvetna om att observationer av barnens fritid hade kunnat gynna vår undersökning men då tiden har varit begränsad och det har varit svårt att hitta barn som ville delta i undersökningen ansåg vi att elevdokumentation var det bästa alternativet.

6 Resultat

Under denna rubrik redovisar vi resultatet av vår undersökning.

6.1 Barnens fotografier

Då vi framkallade fotografierna och sammanställde dem såg vi klara mönster när det gäller barnens fritid. Samtliga fotografier barnen hade tagit hamnade under någon av följande kategorier: dator/dataspel, tv-tittande/tv-spel, läxor/läsning, kompisar, familj och olika

³⁸ Repstad, s.68, 1999

aktiviteter. Av de tjugosju bilder som fanns i varje engångskamera har vissa bilder inte gått att framkalla. Anledningen är att de engångskameror vi använde oss av var av dålig kvalitet.

Mustafa har tagit sju fotografier. Två av dem är på hans kompisar. Han har tagit fyra bilder på sin familj varav tre är på hans bror och ett fotografi där han tränar fotboll.

Ali har tagit fjorton fotografier. Två av fotografierna är tagna när han tittar på tv och ett när han spelar tv-spel och ett där han sitter vid datorn. Han har tagit ett fotografi där han läser läxor. Fyra av fotografierna föreställer Alis kompisar i olika sammanhang bl.a. på en fotbollsträning. På en av bilderna håller Ali en bebis i famnen och på tre av bilderna spelar han biljard och pingis på den lokala fritidsgården.

Hassan har tagit tretton fotografier. På två av bilderna sitter han vid en dator. Ett fotografi är taget när han ligger i soffan och tittar på tv och ett när han läser läxor. Fyra av bilderna är på Hassan och hans kompisar medan sex bilder är tagna när han spelar pingis på den lokala fritidsgården.

Hiba har tagit tolv fotografier. Av dessa är ett fotografi taget när hon spelar dator på sitt rum. Ett fotografi föreställer en tv. Två av bilderna är tagna på läxböcker och två av fotografierna på Hibas kompisar. Flest fotografier har Hiba tagit på sin familj nämligen när familjen sitter och äter.

Dila har tagit tre fotografier. Ett av fotografierna är taget på en dator, ett på en skönlitterär bok och ett är taget när hon tittar på tv.

Fatima har tagit elva fotografier bilder. Av dessa är två fotografier tagna då Fatima och hennes bror spelar tv-spel. Ett är taget på Fatima när hon läser läxor och två på kompisar. Resten av fotografierna är på Fatimas familj.

6.2 Intervjuer med barnen

Alla barn har fler än ett fritidsintresse. Pojkarna spelar pingis och biljard på sin fritid och det gör de på den lokala fritidsgården. Där pratar de mest på sitt modersmål men när de behöver göra sig förstådda av någon med ett annat modersmål pratar de svenska. Ingen av flickorna går till den lokala fritidsgården vilket däremot alla pojkarna gör. Dila och Hiba ritlar och målar gärna på sin fritid medan alla utom Dila umgås med kompisar eller kusiner. Pojkarna umgås i mer organiserade former, alla tre spelar i samma fotbollslag. Deras tränare har svenska som modersmål och barnen pratar svenska med honom. När pojkarna

under träningen pratar med varandra använder de sig av sitt modersmål i så hög utsträckning som möjligt. Ali och Mustafa pratar både svenska och arabiska med sina kompisar medan Hassan pratar mycket arabiska då han har många arabiska vänner. Hiba går på scouterna där hon pratar mycket arabiska men eftersom där även finns barn med albanska som modersmål måste hon ibland prata svenska. De barn som går på aktiviteter gör detta i Rödinge.

Gemensamt för alla är att de spenderar mycket tid framför datorn. Samtliga barn surfar på Internet och chattar på *MSN*³⁹ eller *Lunarstorm*⁴⁰ och alla chattar på svenska med inslag av enstaka ord på sitt modersmål. Samtliga arabisktalande barn använder vissa ord på arabiska när de chattar med sina kompisar. Vid datorn spelar de även spel och den enda som inte gör det är Dila. *Snake, Packman, Falafel game* och *Counter Strike*⁴¹ är exempel på spel som barnen spelar. Pojkarna spelar även Counter Strike online. Då de spelar online händer det att de chattar med dem de spelar med. Hassan nämner att han ibland åker in till centrum med sina kusiner och spelar på internetcafé. Han säger att de chattar på svenska med inslag av sitt modersmål och även på engelska. Ali skiljer sig från de övriga i sin datoranvändning. Han surfar på nätet och tittar då på bilder, letar spel och filmklipp och går in på *Blocket*⁴² och letar efter spel till sitt *Playstation*. Han är även inne på *Aftonbladet* och läser nyheter.

Alla utom Hassan och Hiba spelar tv-spel. Exempel på spel som förekommer är *Hit and run, Fifa* och *Race*. Ali spelar tv-spel både hemma och på den lokala fritidsgården. Barnen tittar mest på engelsktalande program på tv. *Simpsons* nämns av Dila, Ali och Fatima som det program de tittar mest på. Övriga program som nämns är *Prison Break, CSI* och *Sjunde himlen* och ingen av barnen uppfattade det som ett problem att följa med i den svenska textningen. Hassan, Hiba och Dila tittar på arabisktalande program. Främst tittar de på nyheter men även på filmer och tvåloperor. Hiba och Dila tycker inte att de har problem att förstå när de tittar på arabisk tv medan Hassan anser att han har det. Han tittar mest på arabisk tv när hans övriga familj gör det. Svenska program är sällan förekommande hos samtliga av barnen. Dila tittar ibland på program som *Efterlyst* och Fatima följer *Idol*.

³⁹ Hemsida på Internet där man bl.a. kan chatta. www.msn.com

⁴⁰ Hemsida på Internet som fungerar som chattforum och mötesplats. www.lunarstorm.se

⁴¹ Spel man spelar på datorn.

⁴² Sida på Internet där man kan köpa, sälja och byta varor och tjänster.

Fatima skiljer sig från de övriga då hon gärna tittar på engelsktalande dokusåpor som *Project Runway* och *Americas Next Topmodel*.

Alla barn utom Dila spelar kortspel, brädspel eller kunskapsspel. Samtliga av dessa diskuterar regler under spelets gång, t.ex vilka som ska vara med och tänkbara straff om man förlorar eller fuskar. Exempel på ämnen som tas upp när man pratar med sina kompisar är skola och läxor, kompisar, spelregler, kändisar, killar, och skvaller. Killarna pratar även mycket om fotboll. Pratar man med en kompis som har samma modersmål, pratar man på sitt gemensamma språk. Deltar barn med annat modersmål än de övriga i gruppen, pratar man svenska. Alla utom Hiba umgås mycket med sina kompisar på sin fritid och det gör de i området där de bor. De pratar då mest svenska, med inslag av sitt modersmål. Hassan anser inte att han är särskilt pratsam, men när han pratar är det mest arabiska. Det gör även Mustafa som säger att det i Rödinge finns mest invandrare. Fatima och Mustafa har vänner med samma modersmål som bor utanför Rödinge. Med dem umgås de utanför Rödinge och Mustafa pratar med dem på sitt modersmål medan Fatima både använder sitt modersmål och svenska då hon pratar med dem. Hiba umgås mest med sin familj och släkt och med dessa talar hon endast arabiska.

När det gäller tidningar läser alla utom Hiba *Metro*. Hassan tar den för tvdelens skull och Dila för att det finns *Sudoku*⁴³ i tidningen. Ali och Mustafa läser främst sportdelen men även nyheterna. Hiba läser *Sydsvenskan* och både hon och Ali läser *Aftonbladet* medan Fatima läser *Star* och *OKEJ*⁴⁴. Dila läser skönlitterära böcker flera dagar i veckan.

Alla barnen anser att de under sin fritid pratar lika mycket på svenska som på sitt modersmål. Samtliga barn pratar på sitt modersmål hemma och alla utom Hiba säger att det är föräldrarnas önskemål. När vi frågar barnen hur deras föräldrar pratar svenska säger Mustafa, Hassan och Dila att deras föräldrar inte behärskar det svenska språket särskilt bra. Alla barn utom Fatima har stor släkt och umgås mycket med sina kusiner. Fatima nämner istället att hennes föräldrar har ett stort socialt nätverk. Med sina syskon skiftar alla utom Hassan mellan svenska och sitt modersmål. Ali, Mustafa, Fatima och Dila anser att det är skillnad på den svenska de pratar i skolan och den svenska de pratar på fritiden. De anser att ordvalen och pragmatiken ser olika ut i de olika miljöerna. De retas, skojar och skriker

⁴³ Korsord från Japan med siffror i stället för bokstäver.

⁴⁴ Barn- och ungdomstidning inriktade på musik och kändisar.

inte på samma sätt i skolan som de gör på fritiden. Av intervjuerna framkom det att ingen kunde svenska när de började skolan.

6.3 Intervju med Anna

Anna har haft Hiba och Hassan från år ett t.o.m. år fem, Dila gick i klassen i trean t.o.m. femman och Fatima, Mustafa och Ali från fyran t.o.m. femman. När Mustafa började år fyra pratade han inte mycket på sitt modersmål samtidigt som hans svenska inte var välutvecklad. Han klarade de nationella proven i femman, men utan marginal. Det bidrog till att han ansåg att nivån han låg på i det svenska språket var tillräckligt hög och ansträngde sig inte för att utvecklas. Han växlade mellan arabiska och svenska, beroende på var han kände sig säkrast för tillfället. I hemmet talas arabiska och med sina kompisar pratar Mustafa svenska med arabiska inslag.

När Ali började i klassen trodde Anna att han inte kunde mycket svenska, men när hon läste det han skrev märkte hon att han använde sig av ord och begrepp han hade hört i andra sammanhang. Hans ordförråd var väl utbyggt och han klarade de nationella proven utan problem. På sin fritid ser han mycket på film och spelar mycket dator. Familjen är viktig för honom och arabiska talas i hemmet. Han är på god väg när det gäller hans språkutveckling.

Hassan kunde inte mycket svenska när han började klassen, däremot behärskade han arabiska i tal. Trots att Hassans språk inte utvecklades särskilt mycket under hans år med Anna som lärare klarade han de nationella proven, dock utan marginal. Han verkade vara nöjd där han var i sin utveckling. Han var tidigt intresserad av datorer och tv-tittande och tittar gärna på film. På sin fritid umgås han bara med kompisar som pratade arabiska och han väljer att prata arabiska framför svenska.

När Hiba började klassen kunde hon ingen svenska och hon har kämpat med sin andraspråksinlärning under hela sin skoltid. Hiba klarade inte de delar av de nationella proven där frågorna var tolkningsfrågor. Dock verkar hon själv vara trygg i sin språkanvändning och klarar av att stå inför en grupp människor och prata. Det tyder enligt Anna på en viss säkerhet i pragmatik och utbyggnad av ordförråd. Familjen är både religiöst och kulturellt förankrad och på sin fritid är Hiba med i scouterna under ledning av *Islamiska kulturföreningen* och familjen går på föreläsningar som arrangeras av *Tuff i Malmö*, ett nätverk av unga muslimer. Hon har även gått i arabisk eftermiddagsskola under

hela sin skoltid. Anna tror att Hiba gärna vill att svenska ska vara hennes starkaste språk, men enligt Anna är det arabiska. Hibas pappa behärskar svenska men inte hennes mamma.

Dila ville vara bäst i klassen och Anna anser att hon har fått den inställningen från sin syster som alltid har varit duktig i skolan. Hennes språknivå när hon började i klassen var god. De nationella proven klarade hon utan problem och hennes språknivå när hon slutade femman var mycket god. På sin fritid pluggar hon mycket och skolan är ett stort intresse. Det kan gå ut över hennes sociala träning och hon tränar inte sin pragmatik i samma utsträckning som sitt ordförråd.

Då Fatima började i klassen var hennes språknivå bra och hon gjorde alltid läxorna och reflekterade ofta över sina studier. Då hennes språk var välutvecklat klarade hon de nationella proven mycket bra. Hennes familj har ett stort socialt nätverk och de flesta släktingar och vänner är väl integrerade i det svenska samhället. Både svenska och albanska talas med släkt och vänner.

Av de sex barnen anser Anna att Fatima, Dila och Ali är de som har en hög grad av språkanvändning och en god språkutveckling medan Hiba, Hassan och Mustafa inte ligger på samma nivå.

Svenska kompisar och svenska tv-program är det Anna tror mest påverkar barns språkanvändning och språkutveckling. Att ha en kompis med svenska som modersmål är ett bra exempel på Vygotskijs proximala utvecklingszon enligt Anna. Då kan man höra kompisens använda ord och begrepp som man själv sedan kan använda. Anna tror att de barn som tittar på *Bolibompa*⁴⁵ också är de barn som använder det svenska språket mest. När eleverna gick i fyran hade de brevvänner med svenska som modersmål och hon tyckte sig märka att detta påverkade barnens språkanvändning, både deras ordförråd och pragmatik. Hon tror att man som lärare vinner mycket på att ha insikt i vad eleverna gör på fritiden, men också att man har förmågan att i viss mån styra dem i deras val av fritidsaktiviteter. På så sätt kan man styra dem mot aktiviteter där det svenska språket är dominerande. För att utveckla sitt svenska ordförråd tror hon att barnen måste söka sig utanför Rödinge för att utöva sina aktiviteter.

Lärandet sker tillsammans med andra enligt Anna, men hon anser inte att man ska förkasta lärandet som sker på egen hand. Hon tror att man först lär sig i samspel med andra men ju

⁴⁵ Barnprogram som visas på SVT, vardagar kl 18.

längre man kommer i sin utveckling ju mer individuellt blir lärandet. Hon anser att hela läroplanen bygger på Vygotskijs teorier om den proximala utvecklingszonen och lärandet som socialt betingat, och dessa tankar anser hon även präglade verksamheten på skolan.

7 Analys och diskussion

Då barnen chattar gör de det i ett forum där språket har en speciell karaktär. Språket de använder där varierar både när det gäller ordval och pragmatik. Chattar de med någon som har samma modersmål blandar de detta språk med svenska. När pojkarna spelar online kan de spela med människor från hela världen. När de ska chatta med dem blir de tvungna att göra det på engelska. Hassan nämner det i sin intervju.

Några kanske kommer från ett annat land så snackar man engelska. Och det är bra träning⁴⁶.

Inom detta forum chattar de med för dem betydelsefulla människor. Likt Ladberg anser vi att sådana personer är nödvändiga för att barn ska lära sig ett nytt språk. Då man chattar är det vad man ska säga som är viktigt, inte hur man säger det. Vi menar att chattforum som *MSN* ger utrymme för att experimentera med språket. När barnen chattar blandar de olika språk vilket kan ge upphov till att de skapar nya ord. Visserligen uppstår det då ett språk som är accepterat av barnen men vi tror inte att det språket är gångbart utanför chattforumet. Alltså anser vi det inte heller vara vinstgivande då det gäller språkutveckling sett ur ett samhällsperspektiv.

Anna har en teori om det svenska språket och tv-program:

Många av dom som har en god språkutveckling i skolan och på fritiden ser också goda tv-program. Jag tror starkt på min teori om *Bolibompa*. Jag anser att de barn som ser det programmet tillhör de barn som använder det svenska språket mest⁴⁷.

Vi tror att då tv tar allt större plats i barns liv ökar även den språkliga påverkan från tv. Fatima och Dila klarade de nationella proven med marginal och är de enda som i

⁴⁶ Ur intervjun med Hassan.

⁴⁷ Ur intervjun med Anna.

intervjuerna nämner att de tittar på svenska tv-program. Enligt oss verkar det som om Annas teori stämmer i detta fall men vi undrar samtidigt om deras språkutveckling är god för att de tittar på Bolibompa eller om de tittar på Bolibompa för att deras språkutveckling är god.

Alla barnen gör läxorna i hemmet och Dila gör ibland läxorna på skolan med sina kompisar innan hon går hem. När det uppstår problem, i form av att de kanske inte förstår ett ord eller en uppgift, ber de en familjemedlem om hjälp. I första hand ber de ett syskon och i andra hand sin pappa. Ingen nämner sin mamma i samband med sina läxor. Då det av undersökningen framkommit att föräldrar till fem av barnen i hög utsträckning inte behärskar svenska ser vi en begränsning i föräldrarnas möjlighet att hjälpa sina barn med läxor och läsning som sker på svenska. Enligt Vygotskij är det i samspel med vuxna som behärskar språket och kan förmedla sina kunskaper som barnet lägger innebörd i ord. Sett utifrån detta anser vi att föräldrarna har liten eller ingen möjlighet att ikläda sig den rollen då de ska hjälpa sina barn med läxor på svenska. Det i sin tur påverkar barnens möjlighet att utvecklas genom läxor och läsning. Ali och Dila tycker det är roligt att göra sina läxor och den inställningen skiljer sig från de övriga barnen i undersökningen. Dila säger:

Ibland när jag har så lördag och söndag jag så saknar läxorna⁴⁸.

Ali berättar att han inte hade några läxor innan han kom till klassen, att han inte gjorde någonting. När han sedan fick Anna som lärare och hon gav honom läxor ansåg han att han blev en bättre elev. Hassan kommenterar sin läxläsning i sin intervju, som för oss speglar de övriga barnens åsikter om läxor.

Jag läser mer i skolan än hemma. Jag läser inte mycket hemma⁴⁹.

Angående Hassans läxläsning kommenterar Anna ovanstående citat.

Han läste ju alldeles för lite för att och den här killen är ju hur smart som helst.
Så hade man fått honom till bokslukare⁵⁰ hade han varit ännu bättre

⁴⁸ Ur intervjun med Dila.

⁴⁹ Ur intervjun med Hassan.

språkmässigt[...]Visst han läser men det är rätt så stapplande och det är mycket ord han fortfarande inte kan och så⁵¹.

Anna anser att svenska kompisar är det som mest påverkar språkanvändningen hos ett barn med svenska som andraspråk, en åsikt vi håller med om. Alla människor i ens omgivning viktiga då man använder sitt språk. I enlighet med Bjar & Liberg anser vi att det är viktig att barnen får möjlighet att röra sig i språkliga miljöer där det svenska språket används på ett för barnen adekvat sätt. När vi i intervjuerna med barnen undrar vilket språk de pratar med sina kompisar får Dilas svar tala för all barn i undersökningen:

Jag tror mest vi pratar svenska med varandra, Och så ibland arabiska. Typ lite svenska, lite arabiska när vi säger något⁵².

Vi ber Dila att också ge oss ett exempel på hur det kan låta när hon pratar med sina kompisar.

Fett, ja eller så om den är fet. Det är fint. Eller den är så torr, det är tråkig. Eller ibland, det är bara så nästan killar brukar säga denna; mannen eller så⁵³.

Barnen använder alltså både det svenska språket och sitt modersmål när de pratar med sina kompisar och valet av språk beror på vilken situation de befinner sig i och vem de pratar med. Ju äldre barn blir desto större plats tar kompisar som viktig samtalspartner. I takt med detta blir barn i större utsträckning betydelsefulla människor för varandra som Ladberg uttrycker det. Sådana betydelsefulla människor i ens omgivning påverkar viljan att lära sig ett språk. Alla barn utom Fatima har endast kompisar med svenska som andraspråk. Vi menar att deras språkanvändning och i sin tur deras språkutveckling begränsas då de flesta enbart har kompisar med svenska som andraspråk. Anna diskuterar i sin intervju vikten av att ha kompisar med svenska som modersmål.

⁵⁰ En bokslukare är för Anna en person som läser mycket böcker, även för nöjes skull. Anna arbetar mycket med skönlitteratur i sin undervisning och anser läsning vara ett av de bästa sätten att utveckla ett språk på.

⁵¹ Ur intervjun med Anna.

⁵² Ur intervjun med Dila.

⁵³ Ur intervjun med Dila.

När du har någon med svenska som förstaspråk som du kan härma är det ett bra exempel på den proximala utvecklingszonen. Den svenska kamraten ligger över ens egen nivå och man kan bli uppmuntrad att pröva nya saker och nya ord⁵⁴.

Samtliga barn pratar på sitt modersmål med sina föräldrar. Alla utom Hiba säger att det är ett önskemål från föräldrarna. Vi tror att det kan bero på att då Hiba och hennes familj enligt Anna är så starkt knutna till den arabiska kulturen och det arabiska språket är det en självklarhet att arabiska talas i hemmet. Samtidigt berättar både Hiba och Anna att det endast är Hibas pappa som behärskar det svenska språket. För att alla i familjen ska förstå måste de därför prata arabiska i hemmet. De samtal barnen för med sina familjemedlemmar sker alltså på deras modersmål och det medför att även måltidssamtalen gör det. Enligt Bjar och Liberg är samtal kring matbordet kontextberoende. Hiba berättar vad hennes familj pratar om vid deras matbord.

Typ mat. Dom var jättegoda eller något. Dom behöver lite salt.[...] Och så ibland hur det går i skolan och såna saker⁵⁵.

Dila och Fatima berättar, till skillnad från de andra barnen, att de både pratar svenska och på sitt modersmål med sina syskon. Om detta berättar Dila i sin intervju.

Mamma säger hemma prata libanesiska, så arabiska, så ni ska bli bättre på det. I skolan kan ni prata svenska. Men ibland när jag och min syrra går in i rummet vi pratar svenska⁵⁶.

Av intervjuerna med både Dila och Anna har det framkommit att Dila och hennes syster är, och även strävar efter att vara, väldigt duktiga i skolan. Vi tror att den strävan fungerar som en drivkraft när det gäller användningen av svenska och att Dila tar tillvara på varje tillfälle att under sin fritid öva sig i det svenska språket. Samtidigt ligger hon och hennes syster på en hög nivå i sin språkutveckling och vi tror att det i sin tur gör att de känner sig trygga i att använda både svenska och deras modersmål då de pratar med varandra. Fatimas familj har

⁵⁴ Ur intervjun med Anna.

⁵⁵ Ur intervjun med Hiba.

⁵⁶ Ur intervjun med Dila.

albanska vänner som bor utanför Rödinge och då familjen inte har många släktingar i närheten säger hon att de umgås med dem som med släktingar. När Fatima hälsar på dem träffar hon svenska barn där. Fatima berättar att hon med de svenska barnen pratar svenska och att hon med de albanska vännerna, som alla kan svenska, blandar de båda språken. Anna kommenterar det i sin intervju.

Det är ju bara albaner visserligen, men det är ju albaner som är mer integrerade i svenska samhället.[...] När hon är hos dom så träffar hon svenska barn också. På så hög nivå är hon ju att där smälter hon in liksom, och hon vill göra det också⁵⁷.

Vi drar en parallell mellan Fatimas situation och språkanvändning och Ladbergs faktorer som krävs för att tillägna sig ett nytt språk. Fatima möter utanför Rödinge människor med svenska som modersmål. Då de är för henne betydelsefulla människor med svenska som modersmål blir det angeläget för henne att utveckla och berika sin svenska. Fatima är den enda av barnen som regelbundet rör sig utanför Rödinge och hon möter då svenska som talas av personer med svenska som modersmål. Detta gör att hon blir påmind om att hon har svenska som andraspråk och därigenom kan känna utanförskap och alienation. På så vis skapas ett behov av att utveckla sin svenska. Fatimas situation uppfyller tre av fyra faktorer hos Ladberg och vi tror att det en av de största anledningarna till att språknivån när det gäller det svenska språket är så pass hög.

Utanförskap och alienation är känslor som kan uppstå då man blir påmind om att man inte behärskar ett lands dominerande språk. Majoriteten av invånarna i Rödinge har inte svenska som modersmål och barnen omges till stor del av personer med samma modersmål. Mustafa berättar om det i sin intervju.

Det finns inga svenskar här. Bara såna civiler, såna poliser.[...] här är det mest invandrare. [...] alltså från början jag tyckte att det är konstigt, men nu har jag vänt mig⁵⁸.

En brist på personer med svenska som modersmål i området i kombination med att barnen sällan rör sig utanför Rödinge bidrar enligt oss till att de sällan upplever alienation och

⁵⁷ Ur intervjun med Anna.

⁵⁸ Ur intervjun med Mustafa.

utanförskap på sin fritid. Deras svenska fungerar väl i den miljö de befinner sig men det är när de möter svenskan så som den pratas av människor med svenska som modersmål och när de ska bedömas i sina språkliga färdigheter som vi ser tydliga brister.

Enligt Anna är det ingen av tjejerna som någonsin har idrottat, ingen av dem som gör det och ingen av dem kommer någonsin att göra det. Pojkarna däremot tränar fotboll. Eftersom det finns en pojke med annat modersmål än arabiska i laget och tränaren har svenska som modersmål pratar de mycket svenska på träningen, dock med inslag av arabiska. Anna resonerar om olika aktiviteter som språkutvecklande miljöer.

Träning och andra aktiviteter kan vara bra för barnens språkutveckling. Men det tror jag gäller mest om man kommer utanför Rödinge. Går man på någon aktivitet i Rödinge finns där oftast många elever som pratar samma språk som man själv gör. Det skulle i så fall vara att man lär sig prata rätt i olika situationer, och det är ju nog så viktigt⁵⁹.

Pojkarnas fotbollstränare, vars modersmål var svenska, är ett exempel på en för barnen betydelsefull person som enligt Ladberg krävs då man tillägnar sig ett nytt språk. Genom att delta i intressanta aktiviteter, som också är en faktor hos Ladberg då man ska tillägna sig ett nytt språk, skapas ett intresse av att lära sig nya ord och begrepp. Under deras träningar lär de sig ord som är relevanta för just fotboll som de sedan använder då de pratar om fotboll på sin övriga fritid. Det tycker vi är ett bra exempel på hur ett sakintresse blir ett språkintresse. Mustafa belyser även pragmatiken då han i intervjun pratar om sin fotbollsträning. Träningen ger honom en möjlighet att öva de pragmatiska färdigheter som är typiska för den svenska kulturen då han i den miljön pratar med såväl sina kompisar i form av sina lagkamrater och med vuxna i form av t.ex. tränare och domare.

Med tränare pratar svenska, men ibland i träningarna jag pratar arabiska. Nästan alla är araber i träningen.[...] Ja ibland när de gör så, jag skriker på dom sånt för jag är målvakt.[...] Men med tränaren jag tar det lugnt.[...] Man måste ha respekt för vuxna⁶⁰.

⁵⁹ Ur intervjun med Anna.

⁶⁰ Ur intervjun med Mustafa.

Vi anser att Hiba får möjlighet att bygga ut sitt svenska ordförråd då hon är med i Islamska Kulturföreningens scouter. Hon berättar följande om vad de gör där.

Man lär sig att elda eld och så.[...] Åka till läger och såna saker.[...] När det är vinter vi träffas i en sån hus. Det är ders hus. Vi brukar sitta där och göra någonting. Sjunga och sånt⁶¹.

Både Hiba och pojkarna rör sig utanför Rödinge genom deras aktiviteter. Hiba genom att åka på läger och pojkarna genom att spela matcher mot lag i andra stadsdelar. Då Hiba åker på läger med scouterna gör hon det enbart med dem som är i hennes grupp och när pojkarna spelar matcher utanför Rödinge tror vi att kontakten med deras motspelare är begränsad. Därigenom blir de tillfällen då de kan använda sina ordförråd och öva sig i pragmatik med barn som har svenska som modersmål också begränsad.

Då inget av barnen i undersökningen kunde svenska vid skolstarten saknar de därmed det ordförråd på 8000-10 000 ord som barn med svenska som modersmål redan har tillägnat sig vid sin skolstart. Att då tillägna sig ytterligare 3000 ord om året anser vi vara svårt för barnen i vår undersökning då de inte möter det svenska språket på sin fritid i samma utsträckning som barn med svenska som modersmål. Enligt Arnqvist börjar en inlärningsprocess med att man tänker över vad ordet betyder och sedan använder och prövar ordet i olika situationer. Det leder till att man får en möjlighet till att antingen fastställa ordets betydelse eller revidera den.

När det gäller pragmatik berättade Dila om hur hon pratar med vuxna, beroende på om de har svenska som modersmål eller svenska som andraspråk.

I skolan när man ska så prata med läraren och så man pratar så en annan svenska. Såna bra svenska, men med såna kompisar det finns sån i Rödinge så man har så olika ord och så. Ja, man pratar så med en annan⁶².

Vi tolkar det som att de enda vuxna med svenska som modersmål som Dila träffar är vissa lärare på skolan, och det tror vi gäller alla barnen i undersökningen förutom Fatima. Pojkarna träffar förvisso sin fotbollstränare två till tre timmar i veckan, men då det handlar

⁶¹ Ur intervjun med Hiba.

⁶² Ur intervjun med Dila.

om så få timmar anser vi att det inte är tillräckligt för att det märkbart ska påverka deras språkutveckling. Fatima är den enda som enligt oss får möjlighet att på sin fritid använda det svenska språket i en sådan miljö och med människor med svenska som modersmål i så hög utsträckning att det påverkar hennes språkutveckling. Bjar & Liberg pratar om hur viktigt det är att umgås med vuxna som man känner väl och som kan verka som språkliga förebilder då man tillägnar sig ett nytt språk. Vi tolkar det som att barnen på sin fritid alltför sällan möter vuxna som kan fungera som språkliga förebilder när det gäller det svenska språket.

Barnen i undersökningen lever i en mångspråkig miljö där svenskan är ett språk i minoritet. Föräldrar, släktingar och i många fall även kompisar har samma modersmål som barnen och modersmålet är därför det språk som dominerar deras fritid. En sådan språkmiljö är långt ifrån den som Gunilla Ladberg beskriver som optimal då man ska tillägna sig ett andraspråk. Enligt henne ska ett språk kännas angeläget och talas av betydelsefulla personer för att man ska tillägna sig det. Vi vill se det som att den språkliga miljö barnen vistas i till stor del saknar de komponenter som enligt Ladberg behövs för att tillägna sig, och att använda, ett språk. Vi tror att Vygotskijs teori om den proximala utvecklingszonen, sedd ur ett andraspråksperspektiv, hade kunnat tillämpas på barnen om de i större utsträckning hade varit omgivna av personer med svenska som modersmål på sin fritid.

8 Sammanfattning

I vår undersökning tycker vi oss se att vissa miljöer barnen vistas aktiverar språket mer än andra. Dator/dataspel, tv-tittande/tv-spel och läxor/läsning är de tre miljöer där graden av språkanvändning är låg. Språket används inte alls eller mycket lite då barnen spelar data- och tvspel. Visserligen har de då de chattar möjlighet att experimentera med språket men vi anser inte att pragmatik och ordförråd påverkas på ett sätt som utvecklar deras svenska. Tv-tittandet tar en stor del av samtliga barns fritid. Annas teori om samband mellan tv-program och språkutveckling verkar stämma i vår undersökning. Vi vill dock inte generalisera och låta undersökningen vara statistiskt representativ. Anledningen till att Fatima och Dila är de som ser på svenska tv-program och samtidigt är de med en väl utvecklad svenska kan även bero på faktorer som bakgrund, intresse och tid. Samtliga barn gör sina läxor men lägger

ner olika mycket tid på dem. Skönlitteratur är inte heller något som präglar deras fritid i någon större utsträckning. Vi kan därför i vår undersökning inte se hur läxor och läsning har påverkat deras språkutveckling.

Litteratur vi tagit del av inför arbetet och resultatet av vår undersökning anser vi ha bekräftat de tankar och teorier vi hade sedan tidigare. Kompisar, familj och fritidsaktiviteter är de miljöer barnen rör sig i där graden av språkanvändning är högst. Således är det också i de miljöerna språket kan utvecklas mest. Undersökningen visar att barnen pratar på sitt modersmål med sin familj medan de med kompisar och då de utövar sina fritidsaktiviteter växlar mellan sitt modersmål och svenska. Utifrån det drar vi slutsatsen att det svenska språket får för lite utrymme på deras fritid och att möjligheterna att använda det i språkutvecklande miljöer blir begränsade. Vi anser oss därför se ett klart samband mellan barns fritid och deras språkanvändning, både när det gäller ordförråd och pragmatik. I en sådan miljö där samtliga använder sitt modersmål i större utsträckning än de använder svenska på sin fritid och den domineras av svenska som andraspråk anser vi att man inte kan tillämpa Vygotskijs proximala utvecklingszon när det gäller utvecklingen av andraspråket. För att kunna göra det menar vi att barnen i högre grad måste var omgivna av människor med svenska som modersmål.

Enligt kursplanen i svenska som andraspråk lär sig elever svenska både i skolan och på fritiden. Har man som pedagog insyn i hur elevernas språkanvändning ser ut i skolan men inte på deras fritid anser vi att chanserna till en optimal språkutveckling minskar. Vi vill likna det vid att man som tränare på elitnivå endast fokuserar på hur idrottarens träning är upplagd men glömmer bort att även faktorer som sömn, rätt kost och privatliv påverkar idrottarens prestationer.

Vi ser utifrån undersökningen två olika sätt att dra nytta av barns fritid i undervisningen. Motivation och entusiasm är två komponenter som vi anser krävs vid inläring av ett nytt språk, en åsikt vi finner stöd i hos Gunilla Ladbergs tankar om varför man lär sig ett nytt språk. Den vilja och glädje man kan se hos barn när de utför sina fritidsaktiviteter är något vi tror att många pedagoger med oss vill se även hos elever i skolan. Vi tror att det kan bli verklighet om man som pedagog tar tillvara på de faktorer som motiverar och entusiasmerar eleverna i deras fritidsaktiviteter och använder sig av dem i skolmiljön.

Lyckas man med det tror vi att lärandet i skolan bli roligare och lättare, både för pedagoger och elever, och att elevernas språkutveckling gynnas.

Ett annat sätt att dra nytta av barns fritidsintressen i undervisningen anser vi vara att integrera barnens fritid med skolan, något vi har erfarenhet av från vår vft där en stor del av eleverna i klassen var intresserade av fotboll. Lärarna på skolan tog tillvara på det intresset och startade tillsammans med kommunen ett projekt där skolan arbetade tillsammans med stadens allsvenska fotbollslag. Inom matematiken beräknade man tabeller och omkostnader och inom samhällsorienterade ämnen såg man till hur man driver ett företag. På slöjden tillverkade eleverna vimplar och dylikt som användes på matcher där man sjöng hejklacksramsor man hade övat in på musiken. Projektet präglade även ämnet svenska där eleverna skrev egna berättelser och om sina upplevelser och läste mycket skönlitteratur. Projektet var mycket uppskattat bland eleverna i klassen och vi anser detta vara ett lysande exempel på hur barns fritidsintresse blir en tillgång för undervisningen i skolan.

Som pedagog har man enligt oss också en stor möjlighet att påverka vilka språkliga miljöer barnen rör sig i. Vi tror att man som lärare har ett stort inflytande på sina elever och att man kan utnyttja det för att styra dem mot språkutvecklande aktiviteter. Vi håller med Anna då hon säger att fritidsaktiviteter är språkutvecklande men att man bör söka sig till aktiviteter utanför området man bor i om man bor där svenska är ett minoritetsspråk. Då tror vi att påverkan på barnens språkutveckling blir som störst. Tar man som pedagog vara på dessa möjligheter tror vi att elevernas språkutveckling gynnas och vår kompetens som pedagoger utvecklas.

9 Källförteckning

Litteratur:

Arnqvist, Anders (1993). *Barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Att undervisa elever med svenska som andraspråk – ett referensmaterial (2001).

Stockholm: Liber Distribution. 2: a upplagan, 2:a tryckningen.

Bjar, Louise & Liberg, Caroline [red.] (2003). *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.

Grundskolans regelbok 2001/2002 (2001). Sammanställd av Lars Werner. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Håkansson, Gisela (2003). *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Ladberg, Gunilla (2000). *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund: Studentlitteratur.

Lindberg, Inger (2005). *Språka samman. Om samtal och samarbete i språkundervisning*. Stockholm: Natur och Kultur.

Repstad, Pål (1987). *Närhet och distans – kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Oslo: Universitetsforlaget. Lund: Studentlitteratur 1999 för den svenska utgåvan.

Svensson, Ann-Katrin (1998). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur.

World wide web:

<http://www.skolverket.se/sb/d/1271/a/5625> Skolverkets hemsida. Publicerat 2006. Hämtat 18 januari 2007.

<http://www.malmo.se/stadsdelar.433aee30d103v8115916800033074.html> Malmö stads hemsida. Publicerat 2005. Hämtat 30 oktober 2006.

Intervjuer i undersökningen:

Intervju med Ali, 2006-11-28

Intervju med Anna, 2006-11-28

Intervju med Dila, 2006-11-27

Intervju med Fatima, 2006-11-28

Intervju med Hassan, 2006-11-29

Intervju med Hiba, 2006-11-24

Intervju med Mustafa, 2006-11-23

10.2 Brev till föräldrarna översatt till arabiska

مرحباً بالآباء

اسمي سوزان معلمة في السنة النهائية للتخرج في شهر ديسمبر.

والآن اعمل فترة تدريب بمدرسة روزن جورد ، وعندما كان اولادكم ياتصف الرابع امضيت عاماً في هذا الصف مع أوريانا المعلمة، في اثناء هذه الفترة انا والاولاد كنا في انسجام، وتعاون كامل - انا وفيروني زميلة لي سوف نقوم بكتابة البحث واوراق الامتحان - فيروني تقوم بفترة لتدريب بمدرسة جولما في هذا البحث سوف نقوم بمتابعة الابناء من حيث تطور اللغة اثناء فترة النشاط الحر خاصة بعد قضاء فترة مع التلاميذ ومعرفتي بهم . وسوف يكون مفيداً ان يكون هناك حوار مع ابناكم حول استخدام اوقات الفراغ.سوف يتناول البحث النقاط التالية :

أخذ صور اثناء الاوقات الحرة .

حوار حول هذه الصور .

من خلال هذا يمكن معرفة تطور مستوى اللغة . هذه الصور غير قابلة للتسرف في اي مكان فقط للقاتمين على المشروع . نرجو الا يكون في ذلك اي حساسية او مشكلة .

ملاحظة : رجاء تعبئة الاستمزة بالموافقة واعادتها الينا .

وشكراً لكم سوزان وفنيسيا

10.3 Instruktioner till barnen

Hej

Tack för att du vill hjälpa oss med vår undersökning. Det vi vill att du ska göra är att ta kort på din fritid. Du får en kamera av oss med ca 24 kort. Vi vill att du tar minst ett kort/dag och max 4/dag. Undersökningen håller på i en vecka och vi vill se vad ni gör under denna veckan på er fritid.

Ett exempel kan vara att du kommer hem från skolan. Du kanske kollar tv, gör dina läxor och äter middag med din familj. Då vill vi att du tar kort på t.ex. din läxbok, tv:n och kanske ditt matbord.

Du får kameran idag, tisdag 14/11 och du ska ta med den till skolan igen nästa tisdag den 21/11. Då samlar vi in kamerorna och framkallar korten. Någon dag senare kommer vi tillbaka och pratar med er om era kort. Samtalet kanske tar en halvtimme och vi bjuder på lite fika.

Susanna och Veronica

10.4 Intervjuguide till barnen

Övergripande frågor eller områden till intervjuerna med eleverna

Huvuddrag:

De mest frekventa aktiviteterna på de korten eleverna tog var

- dataspel/dator
- tv-tittande/tv-spel
- läxor/läsning
- kompisar
- familj
- aktiviteter; fotboll, bordtennis, biljard (pojkar)

Frågorna till eleverna har formulerats utifrån de två områden vi fokuserar på i vårt arbete:

ORDFÖRRÅD

PRAGMATIK

- Titta igenom bilderna, kort berätta om dem.
- Gå igenom bilderna noggrant. Berätta mer sammanhängande. När? Var? Hur?
- Är detta en typisk vecka? Finns det något du brukar göra som inte finns med på bilderna? Är det något du gör på bilderna som du annars inte brukar göra?
- Har du några fritidsintressen? Vilka? Går du på någon organiserad aktivitet? Hur är det?
- Gå igenom bilderna utifrån huvuddragen. Leda in på uttal, ordförråd och pragmatik. Vad pratar ni om och hur inom huvuddragen? Vilket språk och varför?
- Är du ute och surfar på nätet? I vilka sammanhang? Om du chattar, på vilket språk? Svenska eller ditt modersmål eller blandar du språken?
- Vilka spel spelar du? Hur språkliga är de?
- Diskuterar du med dina kamrater? Vad i så fall? Vad pratar ni om? Hur, på vilket språk och med vilka ord?
- Läser du speciella tidningar? Vilka i så fall?
- Tycker du att språket är viktigt på din fritid? På vilket sätt? Vilket språk använder du mest, ditt modersmål eller svenska? Varför? Är andra saker än språket viktiga/viktigare?
- Skulle du säga att du är språkligt aktiv? Om ja, varför och på vilket sätt? Om nej, varför inte och på vilket sätt?
- Pratar du mest svenska i skolan eller på fritiden?
- Är det någon skillnad på den svenska du pratar i skolan och den du pratar på din fritid? Uttal, ordförråd, pragmatik?
- Kan du beskriva din språkutveckling? Titta bakåt i backspegeln.

10.5 Intervjuguide till Anna

Allmän information:

Ålder:

År som verksam lärare:

Utbildning:

Tid på skolan:

Kort redovisning från oss av elevernas intervjuer. Utifrån det går vi in på korta beskrivningar av elevernas tid i skolan:

- antal år de varit hos dig
- mellan vilka skolår de varit hos dig
- språknivå när de började hos dig (komplexitet, ordförråd, pragmatik)
- språknivå när de slutade femman (komplexitet, ordförråd, pragmatik)
- några särskilda mönster i deras fritid som du har märkt
- några särskilda mönster i deras språkanvändning
- några särskilda mönster i deras språkutveckling

Allmänt:

Kommentera förhållandet mellan undervisning och fritid. Hur anser du att de båda bidrar till att utveckla elevernas språk och deras språkanvändning? Tror du att fritiden kan dra nytta av undervisningen i skolan och vice versa, sett ur ett språkligt perspektiv?

Vad anser du om Vygotskijs idéer om lärandet som socialt betingat i första hand i motsats till ett mer individuellt perspektiv? Enligt honom lär sig barn genom att samverka med andra. De lär med och genom varandra så att de så småningom kan det själv. Kommentera gärna hans proximala utvecklingszon. Hur ser man på dessa teorier på skolan? Hur ser du på det i ditt klassrum?

Hur anser du att motivationen ser ut, när det gäller att lära sig svenska för dessa elever?

Vad tror du det beror på? Hur tror du motivationen ändras med åldern?